

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Кафедра економіки підприємства і міжнародного бізнесу

07-01-01М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни
«МІКРОЕКОНОМІКА»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня денної форми навчання

спеціальність 051 Економіка
 071 Облік і оподаткування
 072 Фінанси, банківська справа
 страхування та фондовий ринок
 073 Менеджмент
 075 Маркетинг
 076 Підприємництво та торгівля
 281 Публічне управління та
 адміністрування
 292 Міжнародні економічні відносини

(шифр і назва спеціальності)

Рекомендовано науково-
методичною
радою з якості ННІЕМ
Протокол № 1
від 24 вересня 2024 р.

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Мікроекономіка» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійними програмами «Бізнес аналітика», «Управління персоналом і економіка праці» спеціальності 051 «Економіка», «Облік і оподаткування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування», «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», «Менеджмент» спеціальності 073 «Менеджмент», «Маркетинг» спеціальності 075 «Маркетинг», «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля», «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», «Міжнародний бізнес» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» денної форми навчання. [Електронне видання] / Нікитенко Д. В., Венцурик А. М. – Рівне : НУВГП, 2024. – 24 с.

Укладачі: Дмитро Валерійович Нікитенко, д.е.н., професор кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу,
Аліса Миколаївна Венцурик, к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

Відповідальний за випуск: Кушнір Н. Б., к.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу.

Керівники освітніх програм:

Управління персоналом і економіка праці – Юрчик Г. М., к.е.н., доцент
Бізнес аналітика – Рошик І. А., к.е.н., доцент
Облік і оподаткування – Позняковська Н. М., к.е.н., доцент
Фінанси, банківська справа та страхування - Мельник Л. М., к.е.н., доцент
Менеджмент – Щербакова А. С, к.е.н., доцент
Маркетинг – Толчанова З. О., к.е.н., доцент
Підприємництво, торгівля та біржова діяльність – Стахів О. А., к.е.н., доцент
Публічне управління та адміністрування – Антонова С. Є., к.е.н., доцент
Міжнародний бізнес – Красовська Ю. В., к.е.н., доцент

© Д. В. Нікитенко,
А. М. Венцурик, 2024
© НУВГП, 2024

Зміст

Вступ.....	4
1. Опис навчальної дисципліни.....	5
2. Структура навчальної дисципліни.....	6
3. Теми практичних занять.....	7
4. Методи контролю.....	8
4.1. Контрольні заходи та засоби діагностики.....	8
4.2. Критерії оцінювання.....	8
4.3. Розподіл балів, які отримують студенти	9
5. Плани практичних занять, методичні вказівки до самостійної роботи та роздатковий матеріал до практичних занять.....	10
6. Рекомендована література.....	23

Вступ

Шановні студенти!

Навчальна дисципліна «**Мікроекономіка**», до вивчення якої Ви приступаєте, вводить вас у світ раціональних рішень «економічної людини», світ ринкової взаємодії продавців і покупців, споживачів і фірм, в результаті якої встановлюються ціни, розподіляються ресурси, формуються доходи.

Метою навчальної дисципліни є формування ринково-орієнтованого економічного світогляду фахівця з економіки і знань щодо методів прийняття оптимальних господарських рішень за наявних обмежених ресурсів та альтернативних можливостей їх використання.

Предметом навчальної дисципліни є поведінка індивідуальних господарських суб'єктів у різних ринкових структурах

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

- вивчення основних категорій, понять та методів мікроекономічного аналізу;
- набуття практичних навичок застосування базових принципів та інструментів мікроекономічного аналізу до моделювання поведінки основних мікроекономічних суб'єктів;
- підготовка до вивчення прикладних дисциплін, що базуються на мікроекономічній теорії.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен знати:

- базові категорії та поняття мікроекономіки;
- основні положення мікроекономічних теорій, на які спирається сучасна економічна наука та господарська практика;
- базові моделі мікроекономічного аналізу;
- принципи та механізми оптимізації рішень основних мікроекономічних суб'єктів – споживачів і фірм – в різних ринкових структурах;

уміти:

- застосовувати набуті теоретичні знання при вирішенні практичних завдань;
- виконувати техніко-економічні розрахунки, пов'язані з обґрунтуванням оптимальності рішень мікроекономічних систем;
- застосовувати прийоми та інструменти мікроекономічного аналізу для оцінки ефективності функціонування мікроекономічних систем.

В умовах переходу до компетентнісно-орієнтованого підходу в освіті основне завдання навчального процесу – навчити студента вчитися, самостійно здобувати знання. Відтак опанування матеріалу навчальної дисципліни передусім передбачає самостійну роботу студента, яка поєднується з лекційними та практичними заняттями.

Лекційний курс спирається на навчальний посібник [1]¹, **практичні заняття** – на навчальний посібник [2]. **Самостійна робота** студентів над курсом мікроекономіки передбачає підготовку до практичних занять, поточних контрольних заходів, виконання індивідуального навчально-дослідного завдання з моделювання поведінки основних ринкових суб'єктів [3], підготовку до модульного контролю [4].

За кожною з тем навчальної дисципліни студент самостійно повинен вивчити матеріал базового рівня, перевірити ступінь його засвоєння через самоконтроль, підготуватися до практичних занять, поточного та модульного контролю.

Пропоновані методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи допоможуть Вам краще зорієнтуватися у вивченні нормативного матеріалу, зосередитись на базових категоріях, поняттях, моделях, зекономити час на пошук навчальної літератури.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»; 07 «Управління та адміністрування»; 28 Публічне управління та адміністрування 29 «Міжнародні відносини»	обов'язкова
Модулів – 1	Спеціальності	Рік підготовки:
Змістових модулів – 3	051 «Економіка», 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 076 «Підприємництво та торгівля», 281 «Публічне управління та адміністрування» 292 «Міжнародні економічні відносини»	1-й
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: розрахунково-графічна робота		Семестр
		1-й
Загальна кількість годин – 120		Лекції
		26 год
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4	Рівень вищої освіти: Перший рівень вищої освіти (бакалаврський)	Практичні, семінарські
		24 год.
		Самостійна робота

¹ Тут і надалі [...] – номер джерела у списку рекомендованої базової літератури, поданого на стор. 24 даних методичних вказівок.

самостійної роботи студента – 7,5	70 год.				
	у т.ч. індивідуальне завдання 20 год.				
	Вид контролю:				
	залік				

Примітка

Співвідношення кількості аудиторних годин до самостійної та індивідуальної роботи становить для денної форми навчання - 42% і 58%.

2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с.р.	
Модуль 1						
Змістовий модуль 1. Теорія ринку досконалої конкуренції. Формування ринкового попиту						
Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки	6	2	2	-	-	2
Тема 2. Попит, пропонування, ціна та ринкова рівновага	6	2	2	-	-	2
Тема 3. Еластичність і пристосування ринку	8	2	2	-	-	4
Тема 4. Теорія поведінки споживача: мета, обмеження, оптимізація вибору	8	2	2	-	-	4
Тема 5. Зміна рівноваги споживача. Індивідуальний та ринковий попит	14	2	2	-	6	4
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	42	10	10	-	6	16
Змістовий модуль 2. Теорія ринку досконалої конкуренції. Формування ринкового пропонування						
Тема 6. Фірма як мікроекономічний суб'єкт. Мета виробництва. Обмеження виробника у короткостроковому періоді	8	2	2	-	-	4
Тема 7. Вибір фірмою оптимального обсягу випуску та конкурентне	16	2	2	-	8	4

пропонування у короткостроковому періоді						
Тема 8. Обмеження виробника та рівновага фірми і галузі у довгостроковому періоді	8	2	2	-	-	4
Тема 9. Ефективність конкурентної ринкової системи	8	2	2	-	-	4
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	40	8	8	-	8	16
Змістовий модуль 3.						
Теорія ринків недосконалої конкуренції. Державне регулювання дефектів ринку						
Тема 10. Максимізація прибутку і цінова стратегія монополії	14	2	2	-	6	4
Тема 11. Моделі олігополії та монополістичної конкуренції	8	2	2	-	-	4
Тема 12. Моделювання оптимізації вибору на ринках праці, капіталу та землі	8	2	1	-	-	5
Тема 13. Неспроможності ринку і необхідність державного втручання в економіку	8	2	1	-	-	5
<i>Разом за змістовим модулем 3</i>	38	8	6	-	6	18
Всього годин	120	26	24	-	20	70

3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки. Принципи побудови графічних моделей мікроекономічних процесів	2
2.	Тема 2. Аналіз основних ринкових змінних	2
3.	Тема 3. Аналіз еластичності попиту, пропонування та механізму пристосування ринку	2
4.	Тема 4. Моделювання поведінки споживача: мети, обмежень та оптимізації споживчого вибору	2
5.	Тема 5. Моделювання змін у стані рівноваги споживача за зміни ціни та доходу	2

6.	Тема 6. Моделювання поведінки фірми: мета та обмеження виробника у короткостроковому періоді	2
7.	Тема 7. Моделювання вибору рішення щодо обсягу виробництва конкурентної фірми у короткостроковому періоді	2
8.	Тема 8. Моделювання рівноваги конкурентної фірми і галузі у довгостроковому періоді	2
9.	Тема 9. Ефективність конкурентної ринкової системи	2
10.	Тема 10. Моделювання поведінки фірми-монополіста	2
11.	Тема 11. Моделювання поведінки олігополіста та монополістичного конкурента	2
12.	Тема 12. Моделювання оптимізації вибору на ринках праці, капіталу та землі	2
Разом		24

4. Методи контролю

4.1. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань студентів за кожною з тем навчальної дисципліни здійснюється у формі тестування. У контрольному завданні студентам пропонується 9-11 тестів 3-х рівнів: 1) 5 тестів закритої альтернативної форми (простого множинного вибору «правильно» чи «неправильно»); 2) 3-5 тестів закритої форми множинного вибору з однією правильною відповіддю з 4-х можливих; 3) 1 тест-задача закритої форми з однією правильною відповіддю з 4-х можливих.

На практичних заняттях оцінюється участь в обговоренні ситуацій та виконанні графоаналітичних вправ і задач.

Звіт з індивідуальної роботи (ІНДЗ) здається викладачу і захищається.

Зовнішнє незалежне оцінювання роботи студента здійснюється за двома модульними контролями шляхом комп'ютерного тестування.

Підсумкову залікову оцінку студенти отримують за результатами всіх видів поточного контролю передбачених силабусом дисципліни.

4.2. Критерії оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності студента при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролів з навчальної дисципліни «Мікроекономіка», є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових

- рекомендованих літературних джерелах;
- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань.

Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на практичних заняттях, результати самостійної роботи студентів) проводиться у % від кількості балів, виділених на завдання, із заокругленням до цілого числа, за наступними критеріями:

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

60% – завдання виконано повністю, але містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

4.3. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання результатів усіх форм контролю передбачено у 100-бальній шкалі.

Шкала оцінювання студентів денної форми навчання

Модуль 1. Поточна складова оцінювання													Сума	
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2					Змістовий модуль 3				
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12		
T	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	60	
Модуль 2. Модульна складова оцінювання													-	
M	20					20								40
Сума													100	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою для заліку
90-100	Зараховано
82-89	
74-81	
64-73	
60-63	
35-59	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Плани практичних занять та методичні вказівки до самостійної роботи

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Теорія ринку досконалої конкуренції. Формування ринкового попиту

Практичне заняття 1.

Предмет і метод мікроекономіки. Принципи побудови графічних моделей мікроекономічних процесів

Мета заняття: розгляд предмету, суб'єктів та об'єкту вивчення мікроекономіки, її базових понять, припущень та методів аналізу, ознайомлення з основними принципами побудови графічних моделей мікроекономічних процесів.

План:

1. Предмет, суб'єкти та об'єкти мікроекономіки.
2. Основні поняття та припущення мікроекономічного аналізу.
Загальна характеристика ринкових структур.
3. Загальні та специфічні методи мікроекономічних досліджень.
Принципи побудови графічних моделей мікроекономічних процесів.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділу 1 [1, с. 10-25], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** предмет, суб'єкти та об'єкт мікроекономіки; функціональний, кількісний, суб'єктивно-психологічний аналіз; фундаментальні припущення мікроекономічного аналізу (припущення обмеженості ресурсів, спадної віддачі, раціональності поведінки мікроекономічних суб'єктів), економічні блага, альтернативна вартість, проблема вибору, ефективність, ринок, ринкові структури (досконала конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія, монополія), ідеальні та реальні ринкові структури; загальні (спостереження, відбір фактів, статистичний аналіз, економічний аналіз) та специфічні методи мікроекономічного аналізу (граничний аналіз, економічне моделювання); позитивний та нормативний аналіз;
- **розуміти:** обумовленість компромісних рішень економічних суб'єктів обмеженістю ресурсів;
- **уміти:** визначати характер залежності між двома змінними, представляти залежність між змінними аналітично і графічно; будувати та характеризувати *модель виробничих можливостей*, визначати альтернативні витрати виробництва (кут нахилу кривої виробничих можливостей).

Роздатковий матеріал до практичного заняття 1 – робочий зошит (с. 1-7).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні вправи)** розділу 1 [2, с. 14-23].

Практичне заняття 2.

Аналіз основних ринкових змінних

Мета заняття: вивчення основ теорії конкурентного ринку, ключових ринкових змінних (попиту, пропонування, ціни), котрі формують ринковий механізм саморегулювання.

План:

1. Аналіз попиту та його чинників.
2. Аналіз пропонування та його чинників.
3. Ринкова рівновага: утворення ринкової ціни та її роль. Моделі ринкової рівноваги.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділу 2 [1, с. 26-44], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** попит, обсяг попиту, закон попиту, функція попиту, чинники попиту, нормальні блага, нижчі блага, товари-субститути, товари-комплементи, пропонування, обсяг пропонування, закон пропонування, функція пропонування, ринкова рівновага, ціна рівноваги, умова часткової ринкової рівноваги, дефіцит і надлишок продукції;
- **розуміти:** особливості впливу зміни ціни, внаслідок чого відбуваються зміни в обсягах попиту чи пропонування, які позначаються рухом точки вздовж заданих кривих, та нецінових чинників, котрі спричиняють зміни у попиті чи пропонуванні й зрушують відповідні криві, механізм встановлення рівноваги у моделі «невидимої руки», значення досягнення точки рівноваги як точки оптимуму для всіх учасників ринку;
- **уміти:** представляти графічно криві попиту та пропонування, у т.ч. за заданими лінійними рівняннями; ілюструвати графічно вплив зміни ціни на обсяги попиту та пропонування, вплив нецінових чинників попиту (смаків та уподобань споживачів, кількості покупців на ринку, доходів споживачів, зміни цін сполучених товарів – комплементів і субститутів, очікувань покупців відносно зміни цін і доходів у майбутньому); ілюструвати графічно вплив нецінових чинників пропонування (зміни цін ресурсів, вдосконалення технології виробництва, кількості продавців на ринку, податків та субсидій, зміни цін інших товарів, очікувань продавців відносно зміни цін у майбутньому); визначати аналітично рівноважну ціну та рівноважний обсяг продукції; характеризувати за графіком зміни у стані ринкової рівноваги; будувати графічно та характеризувати: *модель*

ринкової рівноваги, моделі впливу потоварного та відсоткового податку на ринкову рівновагу.

Роздатковий матеріал до практичного заняття 2 – робочий зошит (с. 8-13).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні вправи)** розділу 2 [2, с. 30-43].

Практичне заняття 3.

Аналіз еластичності попиту, пропонування та механізму пристосування ринку

Мета заняття: дослідження реакції покупців і продавців на зміну ціни товару, доходів покупців та цін інших товарів, а також процесу пристосування ринку до змін у попиті та пропонуванні в залежності від часового періоду – проблем, які мають прикладне значення для аналізу і прогнозування ринкової кон'юнктури.

План:

1. Поняття еластичності. Види та показники еластичності.
2. Цінова еластичність попиту та її чинники. Перехресна еластичність попиту та еластичність попиту за доходом.
3. Еластичність пропонування: показники, види, чинники. Часові періоди і пристосування ринку.
4. Практичне застосування теорії еластичності.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділу 3 [1, с. 46-65], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** еластичність, лінійна та дугова еластичність, цінова еластичність попиту, абсолютно еластичний та нееластичний попит (пропонування), еластичний (нееластичний) попит (пропонування), попит (пропонування) з одиничною еластичністю, чинники цінової еластичності попиту (наявність товарів–замінників, питома вага товару у видатках покупця, фактор часу у споживанні, важливість товару для споживача), перехресна еластичність попиту, еластичність попиту за доходом, цінова еластичність пропонування, показники еластичності попиту і пропонування; часові періоди (найкоротший, короткостроковий, довгостроковий), сукупний виторг продавця (видатки покупця); податковий тягар (сума податку);
- **розуміти:** змінний характер еластичності для лінійної кривої попиту; наслідки впливу зміни ціни для сукупного виторгу продавців за різної цінової еластичності попиту на товар; причини і наслідки різної реакції попиту та пропонування на зміну ціни у коротко- і довгостроковому періодах;

- **уміти:** обчислювати показники еластичності попиту та пропонування, будувати графічно та характеризувати: *модель взаємозв'язку цінової еластичності попиту і сукупного виторгу продавців; моделі пристосування ринку до змін у попиті та пропонуванні у коротко- і довгостроковому періодах, модель зв'язку розподілу податкового тягаря з еластичністю попиту та пропонування.*

Роздатковий матеріал до практичного заняття 3 – робочий зошит (с. 14-19).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні вправи)** розділу 3 [2, с. 50-62].

Практичне заняття 4.

Моделювання поведінки споживача:

мета, обмеження, оптимізація споживчого вибору

Мета заняття: розгляд базових складових моделі поведінки споживача – його мети, обмежень та вибору рішення щодо структури оптимального споживчого кошика.

План:

1. Мета споживача у кардиналістській та ординалістській моделях. Криві байдужості та їх властивості.
2. Бюджетне обмеження споживача. Бюджетна лінія та її властивості.
3. Оптимізація вибору споживача на основі кардиналістської та ординалістської теорій. Рівновага споживача.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділів 4,5 [1, с. 68-82, с. 84-100], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** потреба, корисність, сукупна та гранична корисність, закон спадної граничної корисності (перший закон Госсена), гранична норма заміни благ, аксіоми уподобань, криві байдужості та їх властивості, модель бажаного, рівняння бюджетного обмеження, бюджетна лінія та її властивості, модель можливого, рівняння розширеного бюджетного обмеження, правило максимізації корисності, еквіваржинальний принцип, другий закон Госсена, умова рівноваги споживача;
- **розуміти:** взаємозв'язок між динамікою сукупної та граничної корисності; відміни кардиналістського та ординалістського підходів до аналізу поведінки споживача; систему уподобань споживача та залежність від них форми і нахилу кривих байдужості; особливості впливу зміни доходу та зміни цін товарів на бюджетне обмеження споживача;

- **уміти:** обчислювати граничну та сукупну корисність; за заданою функцією корисності будувати криві байдужості; визначати граничну норму заміни благ; будувати графічно бюджетне обмеження та розширене бюджетне обмеження; визначати величину сукупної корисності набору двох благ за кардиналістським підходом; визначати структуру оптимального споживчого кошика; будувати графічно та характеризувати: *модель взаємозв'язку сукупної та граничної корисності; ординалістську модель рівноваги споживача, узагальнену модель рівноваги споживача.*

Роздатковий матеріал до практичного заняття 4 – робочий зошит (с. 20-26).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні вправи)** розділів 4, 5 [2, с. 66-73, с. 77-89].

Самостійна робота передбачає виконання 1-ї частини індивідуального завдання – моделювання мети, обмежень та оптимізації споживчого вибору на основі вихідних даних призначеного студенту викладачем варіанту ІНДЗ згідно з методичними вказівками [5].

Практичне заняття 5. **Моделювання змін у стані рівноваги споживача за зміни ціни та доходу**

Мета заняття: аналіз та моделювання впливу зміни ціни одного з благ та зміни доходу споживача на його рішення щодо структури оптимального споживчого кошика, з'ясування закономірностей формування індивідуального та ринкового попиту.

План:

1. Оптимальний вибір і зміна ціни. Модель «ціна – споживання». Ефекти доходу та заміни за Хіксом та Слуцьким. Крива індивідуального попиту.
2. Оптимальний вибір і зміна доходу споживача. Модель «доход – споживання». Зміни в індивідуальному попиті. Криві Енгеля.
3. Утворення ринкового попиту. Споживчий надлишок.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділу 6 [1, с. 102-126], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** крива «ціна – споживання», ефект заміни, ефект доходу, властивості кривої індивідуального попиту, крива «доход – споживання», криві Енгеля, товар Гіффена, ринковий попит, ланцюговий ефект, ефект снобізму,

товар Веблена, споживчий надлишок, схильність до ризику;

- **розуміти:** наслідки впливу зміни ціни одного з благ та доходу споживача на споживчий вибір; взаємозв'язок між рівнем цін та рівнем корисності (чим нижчою є ціна товару, тим вищий рівень добробуту вона забезпечує споживачеві); зв'язок між точками кривої індивідуального попиту і точками рівноваги споживача за певних рівнів корисності; вплив ефектів заміни і доходу на обсяги споживання; відміни концепцій розмежування ефектів заміни та доходу Є. Слуцького та Дж. Хікса; обумовленість спадного характеру кривої індивідуального попиту впливом трьох чинників: спадної граничної корисності, ефекту заміни та ефекту доходу;
- **уміти:** будувати графічно та характеризувати *модель «ціна – споживання», модель «доход – споживання», модель ефектів заміни та доходу за Хіксом та Слуцьким.*

Роздатковий матеріал до практичного заняття 5 – робочий зошит (с. 27-30).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні справи)** розділу 6 [2, с. 94-105].

Самостійна робота також передбачає продовження виконання 1-ї частини індивідуального завдання – моделювання змін у стані рівноваги споживача за зміни ціни одного з благ та зміни доходу на основі вихідних даних призначеного студенту варіанту ІНДЗ згідно з методичними вказівками [5].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Теорія ринку досконалої конкуренції. Формування ринкового пропонування

Практичне заняття 6.

Моделювання поведінки фірми. Мета виробництва. Обмеження виробника у короткостроковому періоді

Мета заняття: розгляд теоретичних засад функціонування та мотивації діяльності фірми як ринково-виробничої системи, її мети та обмежень у короткостроковому періоді.

План:

1. Теорія виробництва. Поняття виробничої функції.
2. Теорії витрат виробництва і прибутків. Мета виробництва.
3. Виробнича функція з одним змінним фактором. Показники продуктивності змінного фактора. Закон спадної віддачі.
4. Короткострокові витрати виробництва та їх чинники.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділів 7, 8 [1, с. 128-141, 143-154], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** виробництво, виробнича функція, технологічно та економічно ефективні способи виробництва, економічні витрати, зовнішні (явні) та внутрішні (неявні) витрати, нормальний прибуток, бухгалтерський прибуток, економічний прибуток, сукупний, середній і граничний продукти змінного фактора, закон спадної віддачі, сукупні витрати, постійні витрати, змінні витрати, середні сукупні витрати, середні постійні витрати, середні змінні витрати, граничні витрати;
- **розуміти:** відміни коротко- і довгострокового періодів у діяльності фірми; причини появи спадної віддачі; обумовленість динаміки короткострокових витрат продуктивністю змінного фактора виробництва;
- **уміти:** обчислювати величини явних і неявних витрат, бухгалтерського та економічного прибутку, сукупних, середніх та граничних витрат; будувати графічно та характеризувати: *модель взаємозв'язку сукупного, середнього та граничного продуктів змінного фактора, взаємозв'язок короткострокових сукупних, середніх та граничних витрат.*

Роздатковий матеріал до практичного заняття 6 – робочий зошит (с. 31-35).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні вправи)** розділів 7, 8 [2, с. 113-119, 124-133].

Самостійна робота студента також передбачає виконання 2-ї частини індивідуального завдання – обчислення витрат і результатів діяльності фірми та побудову кривих витрат на основі вихідних даних призначеного студенту викладачем варіанту ІНДЗ згідно з методичними вказівками [5].

Практичне заняття 7.

Моделювання вибору рішення щодо обсягу виробництва конкурентної фірми у короткостроковому періоді

Мета заняття: розгляд третьої складової моделі поведінки фірми – вибору рішення, моделювання вибору конкурентної фірми за різних ринкових цін на основі загальних принципів прийняття оптимальних рішень.

План:

1. Фірма на конкурентному ринку. Загальне правило вибору оптимального обсягу випуску. Моделі визначення оптимального обсягу виробництва та результату діяльності фірми.
2. Реакція конкурентної фірми на зміну ринкової ціни.
3. Короткострокове пропонування конкурентної фірми і галузі. Надлишок виробника.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділу 9 [1, с. 156-177], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** ознаки ринку досконалої конкуренції, сукупний, середній та граничний виторг, оптимальний обсяг випуску, загальне правило вибору оптимального обсягу випуску ($MR=MC$), результат діяльності фірми, граничний прибуток, умови прибутковості та збитковості фірми, виробничий надлишок фірми та всіх продавців на ринку;
- **розуміти:** особливості попиту на продукцію конкурентної фірми; послідовність прийняття рішення фірмою – 1) вибір оптимального обсягу випуску; 2) визначення результату діяльності (суми прибутку або збитків) за оптимального обсягу; обумовленість короткострокового пропонування фірми її граничними та середніми змінними витратами;
- **уміти:** визначати графічно та аналітично оптимальний обсяг випуску і результат діяльності фірми; будувати графічно та характеризувати: *модель максимізації прибутку $TRTC$ для конкурентної фірми, модель максимізації прибутку $MRMC$ для конкурентної фірми, модель мінімізації збитків $TRTC$ для конкурентної фірми, модель мінімізації збитків $MRMC$ для конкурентної фірми, модель короткострокової кривої пропонування конкурентної фірми.*

Роздатковий матеріал до практичного заняття 7 – робочий зошит (с. 36-40).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні вправи)** розділу 9 [2, с. 138-149].

Самостійна робота студента також передбачає продовження виконання 2-ї частини індивідуального завдання – моделювання вибору оптимального обсягу випуску конкурентної фірми за різних ринкових цін, визначення результату діяльності фірми та побудову кривої короткострокового пропонування фірми на основі вихідних даних призначеного студенту викладачем варіанту ІНДЗ згідно з методичними вказівками [5].

Практичне заняття 8.

Моделювання рівноваги конкурентної фірми і галузі у довгостроковому періоді

Мета заняття: розгляд особливостей вибору фірмою технології та мінімізації витрат у довгостроковому періоді, аналіз стратегії поведінки фірм та механізму встановлення довгострокової рівноваги конкурентної фірми і галузі.

План:

1. Вибір фірмою технологічно ефективних способів виробництва. Зміна масштабів виробництва та ефекти масштабу.
2. Вибір фірмою економічно ефективного способу виробництва: ізокоста, мінімізація сукупних витрат для заданого обсягу. Траєкторія розвитку фірми.
3. Довгострокові середні витрати. Вибір мінімального ефективного розміру фірми.
4. Механізм встановлення довгострокової рівноваги фірми і галузі.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділів 10, 11 [1, с. 179-195, 197-213], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** ізокванта, гранична норма технологічної заміни, типи довгострокових функції виробництва, довгострокові сукупні витрати, ізокоста, умова мінімізації довгострокових сукупних витрат, рівновага фірми, масштаб виробництва, ефекти масштабу, траєкторія розвитку фірми (лінія експансії), довгострокові середні та граничні витрати, мінімальний ефективний розмір фірми; умова довгострокової рівноваги конкурентної фірми і галузі; парадокс прибутку;
- **розуміти:** взаємозв'язки довгострокової виробничої функції та довгострокових сукупних, середніх і граничних витрат виробництва; можливості заміни ресурсів для технологічно ефективного способу виробництва; принципи вибору економічно ефективного способу виробництва; можливості зміни масштабу виробництва та мінімізації витрат у процесі розвитку фірми;
- **уміти:** визначати графічно рівновагу фірми за технологією та витратами, обґрунтувати вибір мінімального ефективного розміру фірми та оптимальних виробничих потужностей; будувати графічно та характеризувати: *модель мінімізації сукупних витрат для заданого обсягу випуску, модель розвитку фірми, модель довгострокових середніх витрат зі змінним ефектом масштабу, модель довгострокової рівноваги конкурентної фірми і галузі.*

Роздатковий матеріал до практичного заняття 8 – робочий зошит (с. 41-45).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні вправи)** розділів 10, 11 [2, с. 164-173,177-186].

Самостійна робота студента передбачає завершення виконання 2-ї частини індивідуального завдання – моделювання короткострокової рівноваги конкурентного ринку та прогнозування динаміки галузі у довгостроковому періоді на основі вихідних даних призначеного студенту викладачем варіанту ІНДЗ згідно з методичними вказівками [5].

Практичне заняття 9. Моделювання оптимізації структури економіки у конкурентній ринковій системі

Мета заняття: аналіз переваг конкурентної ринкової системи, здатності конкурентних ринків забезпечити ефективний розподіл і використання ресурсів не лише на локальних ринках, але й в межах цілісної системи взаємопов'язаних ринків, оптимізувати структуру економіки.

План:

1. Ефективність за Парето та соціальний оптимум. Ефективність часткової ринкової рівноваги. Загальна рівновага.
2. Ефективність у споживанні та обміні. Діаграма Еджворта. Крива контрактів.
3. Ефективність у сфері виробництва. Крива виробничих контрактів.
4. Оптимізація структури виробництва. Загальні умови ефективності конкурентної ринкової системи.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділів 12, 13 [1, с. 216-230, 232-248], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** Парето-ефективність, критерій ефективності розподілу ресурсів; ефективність і справедливість, концептуальні підходи до проблеми справедливості та функції суспільного добробуту (егалітарний, утилітарний, роулзівський, ліберальний), часткова рівновага, загальна рівновага, ефект зворотного зв'язку, закон Вальраса, теореми добробуту; крива контрактів, крива виробничих контрактів, крива трансформації, гранична норма трансформації, загальні умови ефективності досконало конкурентної системи (ефективності у споживанні й обміні, ефективність міжгалузевого розподілу ресурсів, ефективність за витратами ресурсів, повна системна ефективність);
- **розуміти:** механізм досягнення Парето-оптимальної загальної рівноваги у сферах виробництва, обміну і споживання та в економіці в

цілому; роль цінового механізму у збалансуванні інтересів виробників і споживачів та оптимізації структури виробництва у конкурентній ринковій системі;

- **уміти:** визначати Парето-оптимальні стани за межею досяжних корисностей, визначати Парето-оптимальні розподіли благ у продуктивній «скриньці Еджворта», визначати Парето-оптимальні розподіли ресурсів між галузями у ресурсній «скриньці Еджворта», будувати графічно та характеризувати: *модель ефективного обміну в діаграмі Еджворта, модель ефективного міжгалузевого розподілу ресурсів у діаграмі Еджворта, модель оптимізації структури виробництва у конкурентній ринковій системі.*

Роздатковий матеріал до практичного заняття 9 – робочий зошит (с. 46-49).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні вправи)** розділів 12, 13 [2, с. 191-198, 203-211].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

Теорія ринків недосконалої конкуренції. Неспроможності ринку та державне регулювання

Практичне заняття 10.

Моделювання поведінки фірми-монополіста

Мета заняття: розгляд особливостей оптимізації рішень фірм на монополізованих ринках, де продавці враховують власну здатність впливати на ринкову ціну, з'ясування впливу цих особливостей на поведінку фірм та розподіл ресурсів.

План:

1. Моделі короткострокової та довгострокової рівноваги монополії.
2. Соціально-економічні наслідки монополії. Природна монополія.
3. Монопольна влада. Цінова дискримінація.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділу 14 [1, с. 251-278], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** монополія, моносонія, ознаки монополії, концентрація продавців, індекс Герфіндаля, бар'єри до вступу в галузь, чиста монополія, проста монополія, незворотні (чисті) суспільні втрати, антимонопольне законодавство, природна монополія, монопольна влада, індекс Лернера, цінова дискримінація, види цінової дискримінації;

- **розуміти:** наслідки існування монополій для суспільства в цілому; залежність ринкової влади монополіста від цінової еластичності попиту; особливості формування пропонування монополії; стратегії збільшення прибутку та зміцнення ринкової влади;
- **уміти:** визначати графічно та аналітично комбінацію оптимального обсягу випуску і ціни та результат діяльності монополії, складові суспільних втрат від монополізації виробництва; будувати графічно та характеризувати: *модель максимізації прибутку TRTC для простої монополії, модель максимізації прибутку MRMC для простої монополії, модель незворотних втрат суспільства від простої монополії, модель рівноваги природної монополії.*

Роздатковий матеріал до практичного заняття 10 – робочий зошит (с. 50-54).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні вправи)** розділу 14 [2, с. 218-234].

Самостійна робота студента також передбачає виконання 3-ї частини індивідуального завдання – моделювання вибору оптимального обсягу випуску та визначення результату діяльності монополії, визначення суспільних втрат від монополізації конкурентної галузі на основі вихідних даних призначеного студенту викладачем варіанту ІНДЗ згідно з методичними вказівками [5].

Практичне заняття 11.

Моделювання поведінки олігополіста та монополістичного конкурента

Мета заняття: дослідження особливостей функціонування та прийняття рішень фірмами на ринках олігополії та монополістичної конкуренції – у реальних ринкових структурах, котрі становлять основу сучасної ринкової економіки.

План:

1. Характерні риси та особливості поведінки фірм в умовах олігополії. Моделі рівноваги олігополії.
2. Моделі олігополістичного ціноутворення.
3. Моделі коротко- та довгострокової рівноваги монополістичного конкурента.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділів 15, 16 [1, с. 280-302, 304-319], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** олігополія, ознаки олігополії, олігополістичний взаємозв'язок, стратегії

олігополістичної поведінки (кооперативна та некооперативна, домінуюча та недомінуюча, стратегія максиміну), дилема олігополістів, рівновага Неша, дуополія, функції реакції, рівновага Курно, цінова війна, ціновий лідер, явні та таємні змови, картель; монополістична конкуренція, ознаки монополістичної конкуренції, нецінова конкуренція, диференціація продукту, надлишкові виробничі потужності;

- **розуміти:** причини поширення олігополії; особливості поведінки олігополістів, відміни моделей рівноваги олігополії (моделі Курно, Бертрана, Штакельберга) від моделей олігополістичного ціноутворення (моделі ламаної кривої попиту, дилеми олігополістів, картелю, домінуючої фірми), причини негнучкості цін в олігополії, економічні наслідки та ефективність олігополії з точки зору суспільства; спільні риси та відмінності монополістичної конкуренції, монополії та досконалої конкуренції; механізм встановлення довгострокової рівноваги на ринках монополістичної конкуренції, роль диференціації продукції та реклами як джерел підвищення прибутковості фірм; економічні наслідки нецінової конкуренції для споживачів, ефективність монополістичної конкуренції як ринкової структури з точки зору суспільства;

- **уміти:** визначати графічно та аналітично оптимальний обсяг випуску і результат діяльності фірм в умовах олігополії та монополістичної конкуренції, обґрунтовувати цінову політику фірм; будувати графічно та характеризувати: *модель дуополії Курно, модель ламаної кривої попиту, модель картелю, моделі короткострокової та довгострокової рівноваги монополістичного конкурента.*

Роздатковий матеріал до практичного заняття 11 – робочий зошит (с. 55-58).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні вправи)** розділів 15,16 [2, с. 246-255, 260-269].

Практичне заняття 12.

Моделювання оптимізації вибору на ринках праці, капіталу та землі

Мета заняття: аналіз особливостей ринків ресурсів, розгляд спільних для всіх видів ресурсів закономірностей формування попиту на них та принципів прийняття фірмами рішень щодо придбання оптимальної кількості факторів виробництва.

План:

1. Попит фірми на один змінний фактор. Зміни у попиті та еластичність попиту фірми на ресурс. Ринковий попит на фактори виробництва.
2. Попит фірми на декілька факторів виробництва та їх оптимальне співвідношення.

3. Пропонування та рівновага фірми і галузі на конкурентному ринку праці. Ринки праці з недосконалою конкуренцією.
4. Ринки капітальних активів, фінансового капіталу та послуг капіталу.
5. Ринок землі. Визначення ціни землі.

Методичні вказівки

Теоретична підготовка студента до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалу розділу 17 [1, с. 322-339], в результаті якого він повинен:

- **знати базові категорії та поняття теми:** похідний характер попиту на ресурси, чиста вигода покупця, гранична вигода, загальне правило максимізації чистої вигоди для покупця, гранична доходність ресурсу, граничні видатки на ресурс, правило оптимального використання ресурсу для максимізації прибутку, монополія на ринку праці, двостороння монополія, дисконтування, сучасна цінність майбутніх платежів, чиста сучасна цінність, внутрішня норма віддачі, інвестиції, процент, номінальна та реальна ставки проценту, гранична норма часової переваги, рентна оцінка капіталу, земельна рента, ціна землі; галузевий попит на ресурс, ринковий попит на ресурс; правило оптимального співвідношення ресурсів;

- **розуміти:** особливості попиту фірм на ресурси як похідного від попиту на готову продукцію; відміни у попиті на ресурс конкурентної фірми та монополії; особливості формування галузевого та ринкового попиту на ресурс;

- **уміти:** обчислювати показники граничної доходності ресурсу, будувати криву попиту фірми на ресурс, поточну дисконтовану вартість капітальних активів, обґрунтовувати доцільність реалізації тих чи інших інвестиційних проектів; будувати графічно та характеризувати: *модель рівноваги фірми і галузі на конкурентному ринку праці, модель монополії на ринку праці, модель двосторонньої монополії на ринку праці, модель рівноваги на конкурентному ринку фінансового капіталу.*

Роздатковий матеріал до практичного заняття 11 – робочий зошит (с. 55-58).

Самоконтроль підготовки до практичного заняття та поточного контролю знань здійснюється за **контрольними завданнями (тести, задачі, графоаналітичні вправи)** розділу 17 [2, с. 274-282].

6. Рекомендована література

6.1. Базова:

1. Косік А. Ф., Гронтковська Г. Е. Мікроекономіка : навч. посібник. Вид. 2-ге, доповнене і перероблене. К. : Центр учбової літератури. 2019. 438 с.

2. Гронтковська Г. Е., Косік А. Ф. Мікроекономіка. Практикум : навчальний посібник. Вид. 3-тє. К. : Центр учбової літератури. 2019. 418 с.
3. Мікроекономіка : навч. посібник / Н. М. Каменева, М. В. Косич, О. Ю. Александрова та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2022. 305 с.
4. Мікроекономіка : навчальний посібник. Укл: С. В. Бойда. Чернівці : Чернівець. нац. унів-т., 2021. 176 с.
5. Мікроекономіка : підручник / За заг. ред. А. І. Ігнатюк. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 420 с.
6. Методичні вказівки та завдання до виконання індивідуального навчально-дослідного завдання з навчальної дисципліни «Мікроекономіка» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійними програмами «Бізнес аналітика», «Управління персоналом і економіка праці» спеціальності 051 «Економіка», «Облік і оподаткування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування», «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», «Менеджмент» спеціальності 073 «Менеджмент», «Маркетинг» спеціальності 075 «Маркетинг», «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля», «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», «Міжнародний бізнес» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» денної форми навчання. [Електронне видання] / Д. В. Нікітенко, А. М. Венцурик. Рівне : НУВГП, 2024. 34 с. (07/01-02М)

6.2. Допоміжна:

1. Базилінська, О. Я., Мініна О. В. Мікроекономіка : навч. посіб. для ВНЗ. Київ, 2016. 349 с.
2. Вступ до макро- і мікро- економіки : навчальний посібник / Г. І. Скорик, М. Б. Швецова, П. І. Стецюк. Друге видання. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 164 с.
3. Габрилевич О. В., Нікітенко Д. В. Перспективи розвитку нафтопереробної галузі в умовах глобального ринку. *Вісник Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України. Економічні науки.* 2024. Випуск 1 (09). С. 5-9.
4. Оверченко В. І., Мажак З. М., Софій М. І. Мікроекономіка : навчальний посібник./ за наук. ред. О. Л. Ануфрієвої. Івано-Франківськ, «Лілея-НВ». 2015. 348 с.
5. Microeconomics for MBAs (And other advanced business students) : the economic way of thinking for managers / Richard B. McKenzie, Dwight R. Lee. Third edition. | New York : Cambridge University Press, 2017.
6. Нікітенко Д. В. Моделі опортуністичної поведінки суб'єктів інвестиційного процесу. *Modern Economics.* 2018. № 8. С. 126–133.